https://doi.org/10.32849/2409-9201.2024.24.47

УДК 341.6:342.7:347.1

РЕАЛІЗАЦІЯ ЮРИДИЧНИМИ ОСОБАМИ ЗАСОБІВ ЮРИДИЧНОГО ЗАХИСТУ: ВПЛИВ ПОРЯДКУ УТВОРЕННЯ НА ВИЧЕРПНІСТЬ ЗАСОБІВ

Ірина БЕРЕСТОВА

доктор юридичних наук, професор, головний науковий співробітник

Науково-дослідний інститут приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України (Київ)

UDC 341.6:342.7:347.1

IMPLEMENTATION BY LEGAL ENTITIES LEGAL REMEDIES: INFLUENCE OF THE ORDER OF CREATION ON THE EXHAUSTION OF RESOURCES

Iryna BERESTOVA

Doctor of Law Sciences, Professor, Chief Researcher

Academician F.H. Burchak Scientific Research Institute of Private Law and Entrepreneurship of the NALS of Ukraine (Kyiv)

https://orcid.org/0000-0001-6345-3566

Стаття присвячена розкриттю проблеми реалізації юридичними особами засобів юридичного захисту під кутом порядку утворення юридичних осіб і практики Конституційного Суду України. Обґрунтовано, що міжнародні судові установи, в тому числі і ЄСПЛ, спираються на внутрішньодержавні позиції країн щодо визнання юридичною особою приватного права чи публічного.

Констатована спірність правової природи юридичної особи публічного права і розв'язання цього питання на рівні держави у рішенні Конституційного Суду України у справі за конституційною скаргою Акціонерного товариства «Державний ощадний банк України» щодо відповідності Конституції України (конституційності) припису першого речення частини першої статті 1050 Цивільного кодексу України № 6-р(II)/2022 від 22 червня 2022 року.

Доведено, що ухвалене КСУ рішення сформувало нові підходи до можливості юридичної особи, яка має частку державної власності у розмірі 100 відсотків вичерпання національних засобів правового захисту шляхом звернення з конституційною скаргою та у подальшому із заявою до ЄСПЛ. Змодельовано подальші шляхи звернення до ЄСПЛ: 1) коли належність такої юридичної особи до юридичних осіб приватного права на

The article is devoted to the issue of legal entities' exercise of legal remedies from the perspective of the procedure for establishment of legal entities and the case law of the Constitutional Court of Ukraine. It is substantiated that international judicial institutions, including the ECHR, rely on the domestic positions of countries regarding the recognition of a legal entity as a private law or public law entity.

The author notes that the legal nature of a legal entity under public law is controversial and this issue was resolved at the state level in the decision of the Constitutional Court of Ukraine in the case of the constitutional complaint of the Joint Stock Company "State Savings Bank of Ukraine" regarding the compliance of the first sentence of part one of Article 1050 of the Civil Code of Ukraine No. 6-p(II)/2022 dated June 22, 2022 with the Constitution of Ukraine (constitutionality).

It is proved that the decision of the CCU has formed new approaches to the possibility of a legal entity with a share of state ownership of 100 percent to exhaust national remedies by filing a constitutional complaint and subsequently an application to the ECHR. Further ways of applying to the ECHR are modeled: 1) when the affiliation of such a legal entity to legal entities of private law at the state level is recognized by the authorized state body -

рівні держави визнана уповноваженим державним органом – КСУ під час розгляду її справи; 2) коли інша юридична особа в обґрунтуванні заяви спирається на прецедент, сформований КСУ під час розгляду справи «Державного ощадного банк України».

Ключові слова: юридична особа приватного права, юридична особа публічного права, утворення юридичної особи, національні засоби захисту, судовий захист, конституційна скарга, міжнародна судова установа

the CCU during the consideration of its case; 2) when another legal entity in substantiating the application relies on the precedent established by the CCU during the consideration of the case of the State Savings Bank of Ukraine.

Keywords: legal entity under private law, legal entity under public law, formation of a legal entity, national remedies, judicial protection, constitutional complaint, international judicial institution

Постановка проблеми. Введення інституту нормативної конституційної скарги є одним із способів трансформації концептуальних підходів до участі людини в конституційному провадженні – посилення її активної ролі. Стаття 55 Конституції України, що закріплює різні національні засоби юридичного захисту, доповнилася новою ч. 4: «*Кожному гарантується право звернутись із конституційною скаргою до Конституційного Суду України з підстав, установлених цією Конституцією, та у порядку, визначеному законом*». [3] А ст. 151-1 Конституції України визначає порядок розгляду таких скарг: «*Конституційний Суд України вирішує питання про відповідність Конституції України (конституційність) закону України за конституційною скаргою особи, яка вважає, що застосований в остаточному судовому рішенні в її справі закон України суперечить Конституції України. Конституційна скарга може бути подана в разі, якщо всі інші національні засоби юридичного захисту вичерпано*» [3].

Законодавець уточнив останню конституційну норму, закріпивши в абз. 2 ч. 1 ст. 56 Закону України «Про Конституційний Суд України», що до суб'єктів права на конституційну скаргу не належать юридичні особи публічного права [5].

Такий законодавчий підхід, на наш погляд, є логічним, оскільки на відміну від фізичних осіб і юридичних осіб приватного права, юридичні особи публічного права володіють не комплексом прав і свобод, а спектром повноважень, реалізовувати які вони мають відповідно до ч. 2 ст. 19 Конституції України. Проте, чи завжди юридична особа, яка атрибутивно виглядає як юридична особа публічного права, є такою насправді?

Спробуємо дати відповідь на це питання, визначивши *мету цієї статті* – розкриття проблеми реалізації юридичними особами засобів юридичного захисту під кутом порядку утворення юридичних осіб і практики Конституційного Суду України (далі – КСУ).

Виклад основного матеріалу дослідження. Конституційне регулювання статусу і функцій КСУ закріплене у розділі XII Конституції України і Законі України «Про Конституційний Суд України. КСУ *є органом конституційної юрисдикції, який забезпечує верховенство Конституції України, вирішує питання про відповідність Конституції України законів України та у передбачених Конституцією України випадках інших актів, здійснює офіційне тлумачення Конституції України, а також інші повноваження відповідно до Конституції України* (ст. 1 Закону України «Про Конституційний Суд України») [5]. КСУ здійснює особливу діяльність, що характеризується усіма атрибутами процесуальної: чітко визначена процедура, конституційно-визначений суб'єктний склад, строки, колегіальне ухвалення рішень, ухвал тощо. Така діяльність не спрямована на захист конкретного суб'єктивного конституційного права особи, але здійснюється в межах його захисту.

Звернення особи із конституційною скаргою є формою інцидентного конституційного контролю, в процедурі її розгляду КСУ вдається до об'єктивної ревізії конкретної законодавчої норми, і ухвалене ним рішення має загальнообов'язковий характер для всіх.

Під час розгляду конституційних скарг КСУ констатує факт відповідності чи невідповідності конкретного припису закону Конституції України, і, в разі підтвердження неконституційності припису закону, – виключає його із правозастосування.

У свою чергу, згідно із ст. 34 Конвенції «Суд може приймати заяви від будь-якої особи, *неурядової організації* або групи осіб, які вважають себе потерпілими від допущеного однією з Високих Договірних Сторін порушення прав, викладених у Конвенції або Протоколах до неї. Високі Договірні Сторони зобов'язуються не перешкоджати жодним чином ефективному здійсненню цього права». Звернення до ст. 1 Протоколу № 1 до Конвенції свідчить, що «Кожна фізична або *юридична особа* має право мирно володіти своїм майном. Ніхто не може бути позбавлений своєї власності інакше як в інтересах суспільства і на умовах, передбачених законом і загальними принципами міжнародного права» [2].

Можливість юридичної особи публічного права бути заявником до ЄСПЛ пов'язується із проблемою прийнятності її заяви, оскільки Конвенція оперує терміном «неурядова організація». У зв'язку з цим виникають термінологічні розбіжності між терміном «неурядова організація» та нормами законодавства України щодо визначення кола юридичних осіб, які можуть бути віднесені до «неурядових організацій» та «юридичних осіб», права яких підлягають захисту ЄСПЛ [7]. Так, О. Данелія відносить до неурядових організацій, які можуть звертатися до ЄСПЛ відповідно до ст. 34 Конвенції «громадські об'єднання... у найрізноманітніших формах: спілки, ліги, благодійні організації та фонди, фундації, об'єднання тощо» [1]. Не всі названі організаційно-правові форми належать до громадських об'єднань. Втім, дослідник цілком справедливо вказує, що неспівпадіння термінів не має принципового значення для визнання заяви прийнятою, оскільки «ЄСПЛ самостійно визначає, виходячи із представлених фактів, чи може заявник бути визнаний неурядовою організацією» [9]. І дійсно, продовжує у цьому аспекті Л. Ю. Снісаренко, практикою ЄСПЛ поступово сформувалися прецедентні норми, якими було визнано, що до юридичних осіб, які можуть бути суб'єктами звернення до ЄСПЛ, відносяться об'єднання та організації, які не представляють державу і не засновані нею. Тобто у контексті українського законодавства суб'єктами звернення до ЄСПЛ є юридичні особи приватного права, причому практика Суду свідчить, що прийнятними можуть бути визнані заяви, як непідприємницьких, так і підприємницьких юридичних осіб [7].

Підходи ЄСПЛ щодо юридичних осіб як суб'єктів звернення до цього суду є достатньо сталими і виражаються в такому: «Юридична особа, що посилається на порушення однією з Високих Договірних Сторін, що підписали Конвенцію, її прав, закріплених у Конвенції чи в її Протоколах, може подавати заяву до Суду лише якщо йдеться про «неурядову організацію» у значенні статті 34 Конвенції [2]. Мають вважатися «урядовими організаціями», на відміну від «неурядових організацій» у значенні статті 34, не лише центральні державні органи, а й децентралізовані органи влади, які здійснюють «владні повноваження», незалежно від ступеня їхньої автономності від зазначених органів; це стосується також територіальних громад (*Radio France та інші проти Франції* (ріш.) § 26), муніципалітетів (*Ayuntamiento de Mula проти Іспанії* (ріш.) або частини комуни, що бере участь у здійсненні публічної влади (*Секція комуни Antilly проти Франції* (ріш.), вони не мають права подавати заяву на підставі статті 34 (див. також *Döşemealtı Belediyesi проти Туреччини* (ріш.)) [4].

До категорії «урядових організацій» входять юридичні особи, що беруть участь у здійсненні публічних функцій або які керують публічними службами під контролем влади. Щоб визначити, чи це стосується юридичної особи, що не заявлена як територіальне угрупування, слід брати до уваги її юридичний статус і, якщо потрібно, ту правочинність, яку цей статус їй надає, природу діяльності, яку вона здійснює, обставини, за яких це відбувається, та ступінь її незалежності від політичних органів влади (*Radio France та інші проти Франції* (ріш.), § 26): *Kotov проти Росії* [ВП], § 93). Щодо юридичних осіб публічно-правових організацій, що не здійснюють урядових повноважень, див. *Les saints monastères проти Греції*, § 49, і *Radio France та інші проти Франції* (ріш.), §§ 24-26; *Österreichischer Rundfunk проти Австрії* (ріш.). Стосовно організацій, юридично й фінансово незалежних від

держави, див. *Compagnie de navigation de la République islamique d'Iran проти Туреччини*, §§ 80-81; *Ukraine-Tyumen проти України*, §§ 25-28; *Unédic проти Франції*, §§ 48-59; і навпаки (*a contrario)*, *Zastava It Turs проти Сербії (ріш.)*, *State Holding Company Luganksvugillya проти України* (ріш.); див. також *Transpetrol, a.s., проти Словаччини* (ріш.) [4].

Міжнародні судові установи, в тому числі і ЄСПЛ, спираються на внутрішньодержавні позиції країн щодо визнання юридичною особою приватного права чи публічного. Це також впливає на прийнятність заяви, хоча ЄСПЛ самостійно визначає такі критерії.

Одним із яскравих прикладів спірності правової природи юридичної особи публічного права і розв'язання цього питання на рівні держави є рішення Конституційного Суду України (далі – КСУ) у справі за конституційною скаргою Акціонерного товариства «Державний ощадний банк України» щодо відповідності Конституції України (конституційності) припису першого речення частини першої статті 1050 Цивільного кодексу України № 6-р(II)/2022 від 22 червня 2022 року [6].

Суб'єктами звернення із конституційними скаргами відповідно до ст. 55 Закону України «Про Конституційний Суд України» (далі – КСУ) є фізичні особи та юридичні особи приватного права [5]. Конституційна скарга Державного ощадного банку України була визнана КСУ прийнятною, що є свідченням визнання цього банку юридичною особою приватного права. Саме це зазначається в ухвалі Другого Сенату КСУ про відкриття провадження у справі від 6 жовтня 2020 року № 221-2(II) 2020 під час визначення правової характеристики належності Державного ощадного банку до юридичних осіб приватного права (пункт 2 мотивувальної частини). Доцільним видається навести мотивувальну частину цього аспекту повністю:

«2. Вирішуючи питання щодо відкриття конституційного провадження у справі, Друга колегія суддів Другого сенату Конституційного Суду України виходить із такого Відповідно до Закону України «Про Конституційний Суд України» суб'єктом права на конституційну скаргу є особа, яка вважає, що застосований в остаточному судовому рішенні в її справі закон України (його окремі 5 положення) суперечить Конституції України; до суб'єктів права на конституційну скаргу не належать юридичні особи публічного права (частина перша статті 56).

2. 1. Згідно з частиною другою статті 81 ЦК України юридичні особи, залежно від порядку їх створення, поділяються на юридичних осіб приватного права та юридичних осіб публічного права; юридична особа приватного права створюється на підставі установчих документів відповідно до статті 87 ЦК України; юридична особа приватного права може створюватися та діяти на підставі модельного статуту в порядку, визначеному законом; юридична особа публічного права створюється розпорядчим актом Президента України, органу державної влади, органу влади Автономної Республіки Крим або органу місцевого самоврядування.

Приписами статті 167 ЦК України визначено, що держава може створювати юридичні особи публічного права (державні підприємства, навчальні заклади тощо) у випадках та в порядку, встановлених Конституцією України та законом (частина друга); держава може створювати юридичні особи приватного права (підприємницькі товариства тощо), брати участь в їх діяльності на загальних підставах, якщо інше не встановлено законом (частина третя).

Статтею 84 ЦК України визначено, що товариства, які здійснюють підприємницьку діяльність із метою одержання прибутку та наступного його розподілу між учасниками (підприємницькі товариства), можуть бути створені лише як господарські товариства (повне товариство, командитне товариство, товариство з обмеженою або додатковою відповідальністю, акціонерне товариство) або виробничі кооперативи чи сільськогосподарські кооперативи, сільськогосподарські кооперативні об'єднання, що діють із метою одержання прибутку.

Приписами статті 152 ЦК України встановлено, що акціонерне товариство – господарське товариство, статутний капітал якого поділено на визначену кількість часток

однакової номінальної вартості, корпоративні права за якими посвідчуються акціями (частина перша); акціонерне товариство самостійно відповідає за своїми зобов'язаннями усім своїм майном; акціонери не відповідають за зобов'язаннями товариства і несуть ризик збитків, пов'язаних з діяльністю товариства, у межах вартості акцій, що їм належать (крім випадків, установлених законом) (абзац перший частини другої). Суб'єктами створення акціонерного товариства відповідно до припису частини першої статті 153 ЦК України можуть бути юридичні та (або) фізичні особи, а також держава в особі уповноваженого органу, територіальна громада в особі уповноваженого органу.

Отже, за змістом приписів статей 84, 152, 153, 167 ЦК України держава може створити юридичну особу приватного права - акціонерне товариство як різновид підприємницького товариства, що діє з метою одержання прибутку, та брати участь у його діяльності на загальних підставах або ж із особливостями, установленими законом.

Прикметною відмінністю між підприємницькими товариствами як юридичними особами приватного права, у тому числі створеними державою, та державними підприємствами, навчальними закладами як юридичними особами публічного права є юридичний статус належного цим юридичним особам майна. У першому випадку майно належить юридичній особі на праві приватної власності (стаття 115 ЦК України, стаття 85 Господарського кодексу України (далі – ГК України), у другому - майно перебуває в державній власності та закріплено за юридичною особою на праві господарського відання чи оперативного управління (частини перша, третя статті 73, частина друга статті 74, частина третя статті 76, статті 136, 137 ГК України).

Крім того, для державних унітарних підприємств як юридичних осіб публічного права в розумінні припису частини другої статті 167 ЦК України характерною ознакою є створення таких осіб із метою задоволення певних потреб держави: виконання державних замовлень державними комерційними підприємствами (частина перша статті 75 ГК України); діяльність казенних підприємств у галузях економіки, в яких, зокрема, законом дозволено здійснення господарської діяльності лише державним підприємствам; основним (понад п'ятдесят відсотків) споживачем продукції (робіт, послуг) виступає держава (абзаци перший, другий, третій частини першої статті 76 ГК України). Орган/органи управління державних унітарних підприємств інституційно залежні від органів державної влади, що створили ці підприємства (частини перша, друга, шоста статті 73, частина п'ята статті 76 ГК України).

Окрім державних підприємств, навчальних закладів як юридичних осіб публічного права в розумінні припису частини другої статті 167 ЦК України, приписами законів до юридичних осіб публічного права віднесено також центральні органи виконавчої влади, інші органи державної влади та установи зі спеціальним статусом за тією, з-поміж іншого, ознакою, що створені вони з метою виконання окремих функцій з реалізації державної політики та наділені для цього владними повноваженнями (частина друга статті 1, частина перша статті 4, статті 15, 16, 17 Закону України «Про центральні органи виконавчої влади»; частини перша, друга статті 3, статті 4, 6 Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб"; частина перша статті 1, частина перша статті 5 Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України"; стаття 38 Закону України «Про освіту» тощо).

Юридичні особи приватного права створюються для задоволення приватних інтересів, насамперед отримання прибутку від своєї діяльності. Відповідно, їх діяльність не спрямовано на виконання окремих функцій із реалізації державної політики чи задоволення інших потреб (публічних інтересів) держави, юридичних осіб приватного права не наділено владними повноваженнями.

Отже, власне наявність розпорядчого акта органу державної влади щодо створення юридичної особи (частина друга статті 81 ЦК України) не є достатнім критерієм для віднесення юридичної особи, що її створено на підставі такого акта, до осіб публічного права. Урахуванню також підлягають, зокрема, мета, для досягнення якої створено

юридичну особу, юридичний статус належного їй майна, наявність чи відсутність в юридичної особи владних повноважень, організаційна та майнова самостійність чи залежність від держави.

2.1.1. Банк утворено відповідно до Розпорядження Президента України «Про акціонування Державного спеціалізованого комерційного ощадного банку України» від 20 травня 1999 року № 106, постанови Кабінету Міністрів України «Про деякі питання управління Державним спеціалізованим комерційним ощадним банком України» від 21 травня 1999 року № 876 зі змінами шляхом перетворення Державного спеціалізованого комерційного ощадного банку України у Відкрите акціонерне товариство «Державний ощадний банк України», тип якого згідно із Законом України «Про акціонерні товариства» спершу було змінено на публічне акціонерне товариство, а постановою Кабінету Міністрів України «Питання акціонерного товариства «Державний ощадний банк України» від 5 червня 2019 року № 568 – на приватне акціонерне товариство. Постановою Кабінету Міністрів України «Про внесення змін до Статуту акціонерного товариства «Державний ощадний банк України» від 20 листопада 2019 року № 949 Статут Банку викладено в новій редакції, чинній на сьогодні.

Відповідно до положень Статуту Банку він є державним банком (пункт 1); організаційно-правова форма Банку - акціонерне товариство (пункт 4); тип акціонерного товариства – приватне (пункт 5); єдиним акціонером Банку, якому належить 100 відсотків акцій у статутному капіталі Банку, є держава; функції з управління корпоративними правами держави у Банку здійснює Кабінет Міністрів України (пункт 8); Кабінет Міністрів України виконує також функції вищого органу Банку (пункт 9). Положення Статуту Банку щодо участі держави в управлінні корпоративними правами державного банку відтворюють приписи статті 7 Закону № 2121. Приписом частини першої статті 7 Закону № 2121 установлено, що державний банк – це банк, 100 відсотків статутного капіталу якого належить державі, й існувати він може лише у формі акціонерного товариства. За частиною другою статті 7 Закону № 2121 положення Закону № 2121 поширюються на державні банки з урахуванням особливостей, що їх визначено в статті 7. Ці особливості здебільшого стосуються реалізації державою як єдиним акціонером своєї участі в управлінні корпоративними правами державного банку, зокрема щодо участі у вищому органі, наглядовій раді державного банку. Приписами статті 7 Закону № 2121 також визначено вимоги до членів наглядової ради, виключну компетенцію вищого органу, наглядової ради державного банку. При цьому виключна компетенція вищого органу державного банку (функції якого виконує Кабінет Міністрів України), що її визначено в частині сьомій статті 7 Закону № 2121 та відтворено в пункті ПО Статуту Банку, збігається з виключною компетенцією вищого органу акціонерного товариства – загальних зборів, установленою частиною другою статті 33 Закону України «Про акціонерні товариства». Крім того, зазначено, що вищий орган не має права ухвалювати рішення з питань діяльності державного банку, що не належать до його виключної компетенції, та не бере участі в поточному управлінні державним банком (друге, третє речення частини восьмої статті 7 Закону № 2121, пункти 112, 113 Статуту Банку).

Отже, особливості участі держави у вищому органі державного банку загалом, Банку зокрема, пов'язані з органом, який уособлює державу в цих відносинах, та порядком ухвалення ним рішень, а не повноваженнями, якими його наділено.

2.1.2. Статутом Банку визначено, що Банк є юридичною особою приватного права, утвореною згідно із законодавством (пункт 12). Кабінет Міністрів України, затверджуючи Статут Банку, визначив, що Банк належить до юридичних осіб приватного права, та на підтвердження саме такого статусу закріпив у Статуті Банку низку положень щодо організаційної та майнової самостійності Банку, а саме: Банк як юридична особа має у власності відокремлене майно, самостійний баланс, відкриває власні рахунки в Національному банку України та інших банках, використовує власні печатки, штампи, фірмові бланки та банківські реквізити (пункт 13); Банк володіє, користується та

розпоряджається своїм майном і коштами відповідно до мети й предмета своєї діяльності, передбачених цим статутом (пункт 16); Банк самостійно відповідає за своїми зобов'язаннями усім своїм майном та коштами відповідно до законодавства (пункт 21); Банк не відповідає за зобов'язаннями держави, а держава не відповідає за зобов'язаннями Банку, крім випадків, передбачених законом або договором (пункт 22); Банк є економічно самостійним і повністю незалежним від органів державної влади й органів місцевого самоврядування в рішеннях та діях, пов'язаних із його оперативною діяльністю (пункт 24); Банк провадить свою діяльність на комерційній основі, набуває, володіє, користується та розпоряджається майном, у тому числі будівлями, спорудами, устаткуванням, інвентарем, фондами та коштами, які належать йому на правах власності, відповідно до законодавства (пункт 25).

Окрім того, Статутом Банку визначено, що Банк є універсальним і входить до складу банківської системи України (пункт 27), предметом діяльності якого є надання банківських та інших фінансових послуг (крім послуг у сфері страхування, за винятком функцій страхового посередника), здійснення операцій на грошовому, валютному та фондовому ринках, а також провадження інших видів діяльності, не забороненої для банків, у порядку, визначеному законодавством (пункт 35). Тобто Банк як універсальний банк здійснює ту саму діяльність, що й будь-який інший акціонерний банк, акціонером якого держава не є. Мета діяльності Банку, що її визначено в пункті 34 Статуту Банку, загалом є характерною для всіх банків, що входять до складу банківської системи України. Аналіз положень Статуту Банку свідчить, що Банк не наділений жодними владними повноваженнями.

На підставі аналізу приписів ЦК України, ГК України, Закону № 2121 та інших законів України, положень Статуту Банку та дослідження долучених до повторно поданої конституційної скарги науково-експертних висновків (науково-правової експертизи від 29 вересня 2014 року № 01-9/1-178, проведеної Науково-дослідним інститутом приватного права і підприємництва імені академіка Ф.Г. Бурчака Національної академії правових наук України, висновку науково-правової експертизи від 22 серпня 2017 року № 126/92-е, виконаного старшим науковим співробітником Інституту держави і права ім. В. М. Корецького Національної академії наук України та затвердженого головою Ради науково-правових експертиз при Інституті держави і права ім. В.М. Корецького Національної академії наук України), Конституційний Суд України дійшов висновку, що Банк, як це і визначено в пункті 12 Статуту 11 Банку, є юридичною особою приватного права, а отже, належним суб'єктом права на конституційну скаргу.

2.2. Відповідно до статті 151[1] Конституції України питання, порушене в конституційній скарзі, підвідомче Конституційному Суду України. Конституційна скарга Банку за формою та змістом відповідає вимогам статей 55,56 Закону України «Про Конституційний Суд України». Згідно зі статтею 77 Закону України «Про Конституційний Суд України» конституційна скарга вважається прийнятною за умови її відповідності вимогам, передбаченим статтями 55, 56 цього закону, та якщо: 1) вичерпано всі національні засоби юридичного захисту; 2) з дня набрання законної сили остаточним судовим рішенням, у якому застосовано закон України (його окремі положення), сплинуло не більше трьох місяців (частина перша); як виняток, конституційна скарга може бути прийнята поза межами вимог, установлених пунктом 2 частини першої цієї статті, якщо Конституційний Суд України визнає її розгляд необхідним із мотивів суспільного інтересу (частина друга).

Зі змісту судових рішень у справі Банку випливає, що вичерпано всі національні засоби юридичного захисту, що підтверджується наявністю постанови Великої Палати Верховного Суду від 4 лютого 2020 року. Банк у повторно поданій конституційній скарзі наголошує на її прийнятності згідно з частиною другою статті 77 Закону України «Про Конституційний Суд України», оскільки, на його думку, «від вирішення Конституційним Судом України питання, щодо відповідності Конституції України (конституційності) положення першого речення частини першої статті 1050 Цивільного Кодексу України залежить стабільність банківської системи України, та, окрім іншого, вартість залучення кредитних

та депозитних коштів юридичними та фізичними особами в Україні».

Із аналізу конституційної скарги та долучених до неї матеріалів вбачається суспільний інтерес порушеного Банком питання в аспекті з'ясування наявності або відсутності права на отримання банками процентів як плати за користування кредитом після настання строку його повернення. Розв'язання порушеного питання становить інтерес для значного кола осіб - банків як кредиторів, юридичних та фізичних осіб як боржників за кредитними договорами.

Отже, конституційна скарга відповідає вимогам статей 55, 56, пункту 1 частини першої статті 77 Закону України «Про Конституційний Суд України» та підлягає розгляду з мотивів суспільного інтересу згідно з приписом частини другої статті 77 цього закону» [8]».

Постановленням цієї ухвали конституційна скарга була визнана прийнятною і далі справа вирішена по суті. Тут слід підкреслити, що на сайті КСУ публікуються остаточні ухвали, а наведена ухвала є рішенням, що вирішує питання, пов'язані з процедурою розгляду справи та інші процесуальні питання. А тому такий вид ухвал не публікується на офіційному сайті КСУ. Саме цей аспект видається нам негативним не тільки для стабільності правозастосування, а й для розуміння базових ознак одного з найпоширеніших суб'єктів цивільного права після фізичної особи – юридичної особи.

Така незвично розлога у мотивуванні ухвала про відкриття у справі по суті надає розмежування між юридичними особами приватного і публічного права в частині прийнятності конституційних скарг (останнього засобу юридичного захисту осіб на національному рівні згідно до ч. 4 ст. 55 конституції України), відсутня у переліку ухвал на офіційному сайті Конституційного Суду України, Верховної Ради України (тощо), а знаходиться тільки в переліку архівних матеріалів справи (Матеріали справи № 3-188/2020 (455/20) до Рішення КСУ (Другий сенат) № 6-р(II)/2022) [6].

Поглиблює проблему у цьому ракурсі те, що рішення КСУ у цій справі КСУ, як акт правосуддя, не містить ні хронології розгляду справи в КСУ, ні жодного аргументу про прийнятність скарги АТ «Державного ощадного банку», що створює реальні підстави для правової невизначеності для будь-якого суб'єкта права на конституційну скаргу у майбутньому.

Висновки. Ухвалене КСУ рішення сформувало нові підходи до можливості юридичної особи, яка має частку державної власності у розмірі 100 відсотків звернутися із конституційною скаргою. Оскільки ЄСПЛ враховує офіційні акти держав позиції країн в тому числі до віднесення юридичних осіб до публічного чи приватного права, це відкриває правові і процедурні можливості для юридичних осіб, що мають зокрема частку державної власності 100 відсотків звернення звернутися до міжнародних судових установ, насамперед ЄСПЛ. І змоделювати можна у цьому контексті щонайменше два випадки: 1) коли належність такої юридичної особи до юридичних осіб приватного права на рівні держави визнана уповноваженим державним органом – КСУ під час розгляду справи; 2) або спираючись на прецедент, сформований КСУ під час розгляду справи стосовно «Ощадбанку».

Посилання:

1. Данелія О. С. Юридичні особи як суб'єкти звернення до Європейського суду з прав людини. Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України. 2017. № 1. С. 104-109. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzizvru_2017_1_19

2. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (з протоколами) (Європейська конвенція з прав людини) від 4 листопада 1950 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text

3. Конституція України від 28 червня 1996 року № 254к/96-ВР у редакції Закону України від 2 червня 2016 року № 1401-VIII «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)». Відомості Верховної Ради України. 2016. № 28. Ст. 532.

4. Практичний посібник щодо прийнятності заяв. Рада Європи/Європейський суд з прав людини. 2014. 128с. URL: https://prd-echr.coe.int/documents/d/echr/admissibility_guide_ukr

5. Про Конституційний Суд України. Закон України від 13 липня 2017 року № 2136-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-19#Text

6. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційною скаргою Акціонерного товариства "Державний ощадний банк України" щодо відповідності Конституції України (конституційності) припису першого речення частини першої статті 1050 Цивільного кодексу України№ 6-р(II)/2022 від 22 червня 2022 року. URL: https://ccu.gov.ua/docs/5186.

7. Снісаренко Л. Ю. Захист прав юридичних осіб в контексті Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2018. № 5. URL: http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1241.

8. Ухвала Другого Сенату КСУ про відкриття провадження у справі від 6 жовтня 2020 року № 221-2(II) 2020, Справа № 3-188/2020(455/20). URL: (Матеріали справи № 3-188/2020 (455/20) до Рішення КСУ (Другий сенат) № 6-р(II)/2022)

9. Юридичні особи як суб'єкти звернення до Європейського суду з прав людини. Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України. 2017. № 1. С. 104-109. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzizvru_2017_1_19

Статтю було подано	08.07.2024	The article was submitted
Статтю було прийнято	15.07.2024	The article was accepted